

तेह्रथुम जिल्लाको म्याङ्गलुङ्ग नगरपालिकामा किवी खेतीको
लागत विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग, अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग
स्नातकोत्तर तह (एम.एड) चौथो सेमेस्टरको आंशिक
आवश्यकता परिपूर्तिको लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता
बबिता लिम्बू
स्नातकोत्तर तह (एम.एड) चौथो सेमेस्टर
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-०२१९-००२३-२०१३
परीक्षा रोल नं.: ७३२८५२६
भर्ना वर्ष : २०७४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
मंसिर, २०७८

प्रतिवद्धता-पत्र (DECLARATION)

प्रस्तूत शोधपत्र तेह्रथुम जिल्लाको म्याङ्गलुङ्ग नगरपालिकामा किवी खेतीको लागत विश्लेषण त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय, अर्थशास्त्र केन्द्रीय विभाग, स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको आंशिक पाठ्यभार पुरा गर्नकालागि तयार पारिएको हो । यो शोधपत्र शोधनिर्देशक प्रा.डा सूर्य बहादुर थापाको सुपरिवेक्षण तथा निर्देशनमा तयार पारिएको हो । यो शोधपत्रमा प्रयोग गरिएका सामाग्रीको स्रोत स्पष्ट रूपमा खुलाइएको छ, भने यसमा प्रयोग भएका कूराहरु अन्य कूनैपनि ठाँउमा प्रयोग नगरिएको र त्रिभुवन विश्वविद्यालयको शोध मापदण्डको आधारमा गरिएको कूरामा प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु ।

बबिता लिम्बू

(शोधकर्ता)

मिति : २०७८/०८/२२

सिफारिस पत्र (RECOMMENDATION LETTER)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग अर्न्तगत, अर्थशास्त्र शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिका लागि “तेह्रथुम जिल्लाको म्याङ्लुङ्ग नगरपालिकामा किवी खेतीको लागत विश्लेषण” शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशन, सल्लाह र सुझावमा शोधार्थी छात्रा बबिता लिम्बूले तयार गर्नु भएको हो । उक्त शोधपत्र स्वीकृतको लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
प्रा.डा. सूर्य बहादुर थापा
(शोधनिर्देशक)

अर्थशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति : २०७८/०८/२२

स्वीकृत पत्र (APPROVAL SHEET)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत अर्थशास्त्र शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिका लागि “तेह्रथुम जिल्लाको म्याङ्लुङ्ग नगरपालिकामा किवी खेतीको लागत विश्लेषण”शीर्षकको शोधपत्र अर्थशास्त्र शिक्षा विभागमा स्नातकोत्तर उपाधीका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. सह प्रा. श्री . विष्णु बहादुर लुइटेले (विभागीय प्रमुख)

२. सहप्रा. श्री. नरेन्द्र कटुवाल (वाह्य परीक्षक)

३. प्रा.डा. श्री. सूर्य बहादुर थापा (आन्तरिक परीक्षक)

मिति : २०७८/०८/२२

कृतज्ञताज्ञापन (ACKNOWLEDGEMENTS)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग, अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर तह (एम.एड) चौथो सेमेस्टरको आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिको लागि “तेह्रथुम जिल्लाको म्याङ्लुङ्ग नगरपालिकामा किवी खेतीको लागत विश्लेषण” शीर्षकमा शोधपत्र प्रस्तुत गरेको छु । सर्वप्रथम शोधपत्र प्रस्तावना स्वीकृत गरी शोधपत्र लेख्ने अवसर प्रदान गर्नु हुने अर्थशास्त्र शिक्षा विभागका आदारणीय प्रा.डा सूर्य बहादुर थापा ज्युप्रति सदैव आभारी छु । यस शोधपत्रले यो क्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा जानकारी लिन चाहाने महानुभाव, अनुसन्धानकर्ता एवं नीति निर्मातालाई सहयोग पुग्ने छ, भन्ने आशा लिएको छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदारणीय गुरु शोध निर्देशक प्रा.डा सूर्य बहादुर थापा ज्युको कुशल निर्देशनमा तयार गरेको छु । आफ्नो व्यवहारिक व्यस्तताका बावजुत पनि अमूल्य समय प्रदान गरी निरन्तर सल्लाह, सुझावका साथ कुशल मार्ग निर्देशन गर्नु हुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरुलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै सदैव मार्गदर्शन गर्नुहुने अर्थशास्त्र शिक्षा विभागका श्रद्धेय गुरुहरु विभागीय प्रमुख सह-प्रा. विष्णु बहादुर लुईटेल, प्रा.डा विनय कुमार कूसियैत, उप-प्रा. मिनराज पौडेल, उप-प्रा. पद्मा कोईराला, कर्मचारी नारायण भट्टराई लगायतका अर्थशास्त्र विभागका सम्पूर्ण गुरुहरुप्रति हृदय देखि आभार प्रकट गर्दछु । यस अनुसन्धानको तथ्याङ्क संकलनका लागि स्थलगत अध्ययनमा जाँदा सहयोग गर्नुहुने अध्ययन क्षेत्रका कृषकहरुलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहान्छु । यसका साथै शोधपत्रकालागि आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउनु हुने म्याङ्लुङ्ग नगरपालिका, जिल्ला समन्वय समिति तेह्रथुम, जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई तथा जिल्ला कृषि विकाश कार्यलय प्रति सदा आभारी छु । साथै मलाई सल्लाह, सुझाव र प्रेरणा दिई विश्वविद्यालय सम्मको अध्ययन पुरा गर्न मार्गदर्शन प्रदान गर्नुहुने मेरो आमाबुबा, दिदीबहिनी लगायत सम्पूर्ण आफन्तजन प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । अन्त्यमा शोधपत्र लेखनको लागि मलाई सल्लाह सुझाव प्रदान गर्नुहुने सम्पूर्ण सहपाठी साथिहरुलाई विशेष धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

सारसंक्षेप (ABSTRACT)

यस शोधपत्र“तेह्रथुम जिल्लाको म्याङ्लुङ्ग नगरपालिकामा किवी खेतीको लागत विश्लेषण” शीर्षकमा तयार गरेको छु । यस शोधपत्रको प्रमुख उद्देश्य किवी खेतीको वर्तमान अवस्था अध्ययन गर्न र किवी खेतीको लागत विश्लेषण गर्नु रहेको छ । यस अध्ययनको उद्देश्य पुरा गर्न वर्णनात्मक र विश्लेषणात्मक ढाचाको प्रयोग गरी प्राथमिक स्रोत र द्वितीय स्रोतको माध्यमबाट तथ्याङ्क संकलन गरी प्राप्त तथ्याङ्कलाई आवश्यकता अनुसार तालिका र वृत्त चित्रको माध्यमबाट व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

किवी खेतीको वर्तमान अवस्थालाई हेर्दा अध्ययन क्षेत्रमा ३० घरपरिवारले ३९.८ रोपनी जमिनमा खेती गरेका पाईयो । अध्ययन क्षेत्रमा प्रति रोपनी न्युनतम ७ विरुवा देखि २० विरुवा सम्म रोपेका पाईयो । प्रतिवोट किवी न्युनतम ५ के.जी देखि ३५ के.जी सम्म उत्पादन दिएको पाईयो । यस अध्ययन क्षेत्रमा कूल ५९८ किवी विरुवा रोपेका पाईयो, जसमा भाले विरुवा ७२ र पोथी विरुवा ४४६ रहेका छन् । अध्ययन क्षेत्रका कृषकहरूले वि.स २०७६ सालमा ६३.८ क्विन्टल किवी उत्पादन गरेका छन् । किवी फल उत्पादनको सुरुवाती समयमा प्रति के.जी रु.३०० भएतापनि वर्तमान समयमा प्रति के.जी रु.१५० रहेको पाईयो । अध्ययन क्षेत्रको २०७६ सालको कुल लागत रु.३,८०,५०० रहेको छ । जस अन्तर्गत कुल स्थिर लागत रु.१५,४०० रहेको छ । यसमा विरुवामा रु.१,५९,७२०, कामदारको ज्याला रु.२२,८००, जग्गाको कर रु.१५००० र विरुवा रोप्दा लाग्ने मल रु.२५,९०० खर्च भएको छ । त्यस्तै कुल परिवर्तनशील लागत रु.१,६५,९०० रहेको छ । यसमा कामदारको ज्याला रु.२२,८००, मल रु.२५,९००, र चाड रु.१,९६,४०० खर्च भएको छ । अध्ययन क्षेत्रका किवी कृषकको २०७६ सालको आम्दानीमा ० देखि २० हजार सम्म आम्दानी हुने कृषकहरूले १५.३६ प्रतिशत, २० देखि ४० हजार सम्म आम्दानी हुने कृषकहरूले आम्दानीको १४.९९ प्रतिशत, ४० देखि ६० हजार सम्म आम्दानी हुने कृषकहरूले आम्दानीको ४२.३२ प्रतिशत, ६० देखि ८० हजार सम्म आम्दानी हुने कृषकहरूले आम्दानीको १८.८९ प्रतिशत र ८० हजार भन्दा माथि आम्दानी हुने कृषकले आम्दानीको ९.४० प्रतिशत आय प्राप्त गरेका छन् ।

अध्ययन क्षेत्रको कुल लागत रु. ३,८०,५०० छ भने आम्दानी रु. ९,५७,००० रहेको पाईयो । अध्ययन क्षेत्रको औषत स्थिर लागत प्रति के.जी रु.३३.७६, औषत परिवर्तनशील लागत प्रति के.जी रु.२५.८७ र कूल औषत लागत रु.५९.६३ रहेको पाईयो । अध्ययन क्षेत्रमा बजारको समस्या, मूल्य अस्थिरता, तालिमको अभाव, भण्डारनको समस्या तथा बिचौलियाको प्रभाव जस्ता समस्या रहेको पाईयो ।

विषयसूची (TABLE OF CONTENT)

	पृष्ठ
प्रतिबद्धता पत्र (DECLARATION)	i
सिफारिस पत्र (RECOMMENDATION LETTER)	ii
स्वीकृत पत्र (APPROVAL SHEET)	iii
कृतज्ञताज्ञापन (ACKNOWLEDGEMENTS)	iv
सारसांक्षेप (ABSTRACT)	vi

अध्याय एक (CHAPTER ONE)

परिचय(INTRODUCTION) १-९

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि (Background of the Study)	१
१.२ समस्याको कथन (Statement of the Problem)	७
१.३ अध्ययनको उद्देश्यहरु (Objectives of the Study)	८
१.४ अनुसन्धान प्रश्नहरु (Research Questions)	८
१.५ अध्ययनको महत्व (Significance of the Study)	८
१.६ अध्ययनका सीमाहरु (Limitations of the Study)	९
१.७ अध्ययनको संगठन (Oraganization of the Study)	९

अध्याय दुई (CHAPTER TWO)

सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन (REVIEW OF THE RELATED

LITERATURE) ११-१३

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन (Review of Theoretical Literature)	११
२.२ अनुसन्धानात्मक साहित्यको पुनरावलोकन (Review of Research Literature)	१५
२.३ साहित्य पुनरावलोकनको प्रयोग (Implication of the Review of Literature)	२१
२.४ अनुसन्धान अन्तर (Research Gap)	२२
२.५ कार्यात्मक ढाँचा (Functional Framework)	२३

अध्याय तीन (CHAPTER THREE)

अनुसन्धान विधि (RESEARCH METHODOLOGY)

२४-२६

३.१ अध्ययनको ढाँचा (Research Design)	२४
३.२ जनसंख्या नमुना आकार र नमुना छनौट रणनीति (Population, Sample Size And Sampling Strategy)	२४
३.२.१ जनसंख्या (Population)	२४
३.२.२ नमुना आकार (Sample Size)	२५
३.३ तथ्याङ्कका स्रोतहरू (Sources of Data)	२५
३.३.१ प्राथमिक स्रोत (Primary Sources)	२५
३.३.२ द्वितीय स्रोत (Secondary Sources)	२५
३.४ तथ्याङ्क संकलनका साधनहरू (Tools of Data Collection)	२५
३.४.१ प्रश्नावली (Questionnaire)	२५
३.४.२ अवलोकन(Observation)	२६
३.५ तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया (Procedure of Data Collection)	२६
३.५.१ प्रत्यक्ष व्यक्तिगत अन्तर्वार्ता (Direct Personal Interview)	२६
३.५.२ लक्षित समुह छलफल (Focus Group Discussion)	२६
३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण(Data Analysis)	२६

अध्याय चार (CHAPTER FOUR)

तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण (ANALYSIS AND INTERPRETATION OF DATA)

२७-५१

४.१ अध्ययन क्षेत्रको परिचय (Introduction of Study Area)	२७
४.१.१ तेह्रथुम जिल्लाको परिचय (Introduction of Tehrathum District)	२७
४.१.२ भौगोलिक अवस्थिती (Geographical Location)	२७
४.१.३ जनसांख्यिकीय विवरण (Demographic Description)	२८
४.१.४ शैक्षिक अवस्था (Educational Status)	२८
४.१.५ जातीगत विवरण (Ethnic Description)	२९
४.१.६ प्रशासनिक विवरण (Administrative Description)	३०

४.१.७ कृषीको अवस्था (Agricultural Status)	३०
४.२ म्याङ्लुङ्ग नगरपालिकाको परिचय (Introduction of Myanglung Municipality)	३१
४.२.१ भौगोलिक अवस्थिती (Geographical Location)	३२
४.२.२ जनसांख्यिकीय विवरण (Demographic Description)	३२
४.२.३ शैक्षिक अवस्था (Educational Status)	३२
४.२.४ जातीगत विवरण (Ethnic Description)	३३
४.२.५ सामाजिक आर्थिक अवस्था (Socio-Economic Status)	३५
४.२.६ उद्योग क्षेत्रको स्थिती (Status of Industrial Sector)	३५
४.२.७ वित्तीय संघ संस्था (Financial Organizations)	३७
४.३ किवी खेतीको वर्तमान अवस्था (Current Situation of Kiwi Farming)	३८
४.३.१ उत्पादन प्रक्रिया (Process of Production)	३८
४.३.१.१ किवी रोपन जमिनको तयारी (Preparation of Land for Kiwi Farming)	३८
४.३.१.२ किवी विरुवा रोप्ने समय (Time to Kiwi Plant)	३८
४.३.१.३ किवी विरुवाको हेरचाह (Care of Kiwi Plant)	३८
४.३.२ किवी खेतीको क्षेत्र (Area of Kiwi Farming)	३९
४.३.३ किवीको कूल विरुवा संख्या (Total Number of Kiwi Plant)	४१
४.३.४ उत्पादन परिमाण (Production Volume)	४१
४.३.५ विक्रि मूल्य (Selling Price)	४३
४.४ किवी खेतीको लागत विश्लेषण (Cost Analysis of Kiwi Farming)	४३
४.४.१ किवी खेतीको कूल लागत, स्थिर लागत र परिवर्तनशील लागत (Total Cost, Fixed Cost and Variable Cost of Kiwi Farming)	४३
४.४.२ किवी खेतीको औषत लागत, स्थिर लागत र परिवर्तनशील लागत (Average Cost, Average Fixed Cost and Average veraiable Cost)	४५
४.४.३ किवी खेतीको कुल आमदानी (Total Income of Kiwi Farming)	४७
४.५ किवी खेतीको समस्याहरू (Problems of Kiwi Farming)	४९
४.६ अध्ययनको सारांश (Summary of the Study)	५१

अध्याय पाँच (CHAPTER FIVE)

निष्कर्ष र सुझावहरू (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)	५४-५७
५.१ निष्कर्ष(Conclusion)	५४
५.२ सुझावहरू (Recommendations)	५६
५.२.१ नीतिगत सुझावहरू (Policy Related Recommendations)	५६
५.२.२ प्रयोगात्मक सुझावहरू (Practice Related Recommendations)	५७
५.२.३ भावि अनुसन्धानको सुझावहरू (Further Research Related Recommendations)	५७
अनुसूची १ (Appendix-1)	
अनुसूची २ (Appendix-2)	
सन्दर्भसूची	

तलिका सूची (List of Tables)

तालिका	शीर्षक	पृष्ठ
तालिका ४.१	तेह्रथुम जिल्लाको शैक्षिक संस्थाको विवरण	२८
तालिका ४.२	तेह्रथुम जिल्लाको जातीगत विवरण	२९
तालिका ४.३	जिल्लाको प्रमुख वाली सम्वन्धि विवरण	३१
तालिका ४.४	म्याङ्लुङ्ग नगरपालिकामा संचालित शैक्षिक संस्थाको विवरण	३३
तालिका ४.५	म्याङ्लुङ्ग नगरपालिकाको जातीगत विवरण	३४
तालिका ४.६	घरेलु तथा साना उद्योगको विवरण	३६
तालिका ४.७	म्याङ्लुङ्ग नगरपालिकामा संचालित वित्तीय संघ संस्थाको विवरण	३७
तालिका ४.८	अध्ययन क्षेत्रमा किवी खेतीले ओगटेको क्षेत्र	४०
तालिका ४.९	अध्ययन क्षेत्रको किवी विरुवाको कूल विवरण	४१
तालिका ४.१०	किवीको उत्पादन विवरण	४२
तालिका ४.११	अध्ययन क्षेत्रको किवी कृषकको लागत विवरण	४४
तालिका ४.१२	अध्ययन क्षेत्रको किवी कृषकको औषत लागत विवरण	४६
तालिका ४.१३	अध्ययन क्षेत्रको किवी कृषकको आम्दानी विवरण	४८

चित्र सूची (Table of Figures)

वृत्त चित्र	शीर्षक	पृष्ठ
वृत्त चित्र ४.१	अध्ययन क्षेत्रको किवी कृषकको लागत विवरण	४५
वृत्त चित्र ४.२	अध्ययन क्षेत्रको किवी कृषकको औषत लागत विवरण	४७
वृत्त चित्र ४.३	अध्ययन क्षेत्रको किवी कृषकको आम्दानी विवरण	४९